УДК 811.161.2’373.46:821-32"20"С.Жадан.08 **Познухова Катерина**
Науковий керівник – професор І. М. Кочан
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРМІНОЛЕКСИКА У ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Термінологія є невід’ємною ознакою фахового мовлення, вона часто мігрує в художні та публіцистичні твори, чим збагачує їхню мову і відображає рівень розвитку науки у певний історичний період [3, с. 5].

Термінолексика займає важливе місце у словниковому складі літературної мови. Вона стала широковживаною не лише у літературі, але й у розмовному мовленні.

Терміни у художньому тексті досліджувало багато науковців: Л. О. Багнюк, Н. І. Бойко, О. Колган, В. І. Мінасян, В. В. Власенко та інші.

Творчість Сергія Жадана у мовознавчому та літературознавчому аспекті аналізували І. Є. Бойцун, Л. Бондаренко, Т. І. Должикова, О. В. Коваленко, С. А. Негодяєва, В. Г. Фоменко, О. В. Шаф, Т. М. Шевченко та інші.

Актуальність теми зумовлена недостатньою кількістю наукових робіт про мову творів Сергія Жадана і зокрема про термінолексику.

У своїх художніх творах письменник використовує розмовну, експресивно забарвлену, а також термінну лексику, різноманітну за тематикою та сферою вживання. Він не уникає брутального мовлення, що не властиво для класичної літератури [2, с. 132].

Мета роботи: проаналізувати термінолексику, її тематичні групи, лексико-семантичні підгрупи та її функції у художньому тексті.

Останнім часом з'явилася тенденція використовувати терміни у художніх текстах, де вони втрачають свої специфічні ознаки, набувають додаткових значень і відповідного експресивного та емоційного забарвлення.

У збірці «Біґ Мак. Перезавантаження» термінна лексика має широкий спектр функціонування. Вона вживається у двох значеннях: прямому (*«Біля стіни праворуч стояла жінка з* ***радіомікрофоном*** *і співала»* [1, с. 17]; «***Вокзал*** *був порожній, усі магазинчики й крамнички було зачинено»* [1, с. 64]), де відтворює картини реального життя, та переносному – як художній засіб, що надає авторському тексту образності, емоційності, експресивності. Напр.: («*Той помітив мене й відповів бадьорим* ***мілітарним*** *поглядом»* [1, с. 11] (виділене слово виступає епітетом); «*І ми приходимо в клуб, де сьогодні має виступити чи то британський, чи то американський оркестр, у якому грають два ветерани –* ***гітара*** *та* ***саксофон****…*» [1, с. 39]) (виділені слова – метонімія). Такі незвичні тропи сприяють творенню ідіостилю письменника, його авторської неповторності.

Терміни можуть бути однослівні (*військовий, живопис, залізниця, колона, локомотив, потяг, суддя*) та кількаслівні (*геополітичні зсуви,*

збройні сили республіки, комунальна власність, ринкова економіка, футбольна команда). Найчастіше це іменники (*галузь, дефолт, джаз, партія, тональність*), рідше – прикметники (*атональний, вагонний, вокзальний, залізничний, музичний, пристанційний*) та дієслова (*відступати, дезорієнтувати, легалізуватися, лікуватися, перебинтувати, спекулювати*). Письменник вживає терміни тих сфер, в яких він добре обізнаний та з якими стикався у повсякденному житті. У читача не виникає труднощів у розумінні тексту, оскільки більшість термінів відомі усім (*пропорційність, швидкість, вокзал, музика, машина*), бо перейшли вже давно у сферу побуту. Однак деякі зберігають свою належність до якоїсь вузької сфери (*семафор, рейки, локомотив* – залізнична група; *щогла, порт, суховантаж* – морська тощо).

Сергій Жадан використовує різну термінолексику, яку можна поділити на такі групи: суспільно-політична: *влада, демократ, депутат, муніципалітет, республіка, фарисеї* (*«Котрі чомусь не виявляли особливої гостинності й захвату щодо нової **влади**»* [1, с. 140]); медична: *анальгін, анатомія, нудота, токсикоз, травматизм, серце* (*«Випадки **травматизму** на залізниці перш за все залежать від тріщин та отворів у повітрі над коліями»* [1, с. 178]); технічна: *авіалайнер, автобус, вантажівка, потяг, сміттєзбиральні машини, фура* (*«Підійшов **потяг**»* [1, с. 28]); морська: *корабель, матрос, пірс, порт, флот, щогла* (*«Можна було влаштуватися **матросом** на один із суховантажів»* [1, с. 206]); залізнична: *вокзал, залізниця, експрес, перон, потяг, семафор* (*«**Залізниця** притягує нас, щоб позбавити волі й опору»* [1, с. 178]); воєнна: *автомат, війна, дивізія, мобілізувати, портупеї, сержант* (*«Дивний-дивний народ, я думаю, що коли почалася б **війна** і комп'ютерників разом **мобілізували** ...»* [1, с. 78]); мистецька: *альбом, живопис, карикатура, кіноекран, плівка, фото* (*«**Художника** звати Руді»* [1, с. 26]); музична: *ансамбль, джаз, музика, музикант, саксофон, фолк* (*«Неквапно почали виходити **музиканти**»* [1, с. 15]); урбаністична: *квартал, індастріел, інфраструктура, місто, міський, цивілізація* (*«Його можна зрозуміти: Кристоф із Відня – **міста** мертвої культури, але не мертвого **індастріелу**...»* [1, с. 124]); спортивна: *баскетболіст, спорт, спорттовариство, стадіон, футбол, футбольна команда* (*«Але **спортом** він, мабуть, не займається»* [1, с. 38]); назви осіб за виконуваною роботою: *бармен, журналіст, музикант, науковець, поет, спортсмен, учитель* (*«Після концерту у Відні до нас підійшов **журналіст**»* [1, с. 158]); економічна: *бізнес, глобалізація, дефолт, економічні реформи, офшор, санкція* (*«**Економічні реформи** роблять людину злою»* [1, с. 143]); географічна: *географія, гравій, ландшафт, топографічний, узбережжя, щебінь* (*«...а не розбита східноєвропейська траса, де на узбіччях лежить **гравій**...»* [1, с. 11]); літературознавча: *бібліотека, біографія, есе, література, письменник, поет* (*«...ти ж тепер Поплавський української **літератури**»* [1, с. 276]) та фізична: *електрострум, струм, напруга*

(*«Пам'ятаю, як однієї надзвичайно холодної безкінечної зими, десь поміж відключенням* ***електроструму*** *й черговим злетом інфляції…»* [1, с. 150]).

Кожну з цих тематичних груп можна поділити на лексико-семантичні підгрупи. Найбільш уживаною є суспільно-політична термінолексика, яка поділяється на: назви ідеологічних понять: *конформізм, нонконформізм, радянський* (*«…вигадані вами терміни й поняття:* ***«конформізм»****,* ***«нонконформізм»****, «альтернатива», «субкультура»…»* [1, с. 73]); етнічних спільнот: *араби, молдавани, чорногорець* (*«…і так само не надто компліментарно висловлювалась щодо цілої низки центральноєвропейських народів, а саме* ***угорців, румунів, австрійців, чехів*** *зі* ***словаками,*** *ну і всіх* ***балканців*** *разом узятих»* [1, с. 140]); людей за політичними та релігійними поглядами/діяльністю: *демократ, депутат, націонал-соціаліст* (*«Навіки слава Богу», – завчено відповів християнський* ***демократ****»* [1, с. 241]); внутрішню та зовнішню політику держави: *марксистський, політичний, революція* (*«Це був старий огрядний чоловік, непевного зросту й* ***політичних поглядів****, він читав, здається Ґемінґвея, і ми йому очевидно заважали»* [1, с. 25]).

У спортивній лексиці можна виділити назви складників спортивних змагань: *гра, матч, тайм* (*«Закінчується перший* ***тайм****»* [1, с. 13]); спортивного спорядження: *спортивний костюм, спортивні штани, футбольний м'яч* (*«…схожий на звук пробитого* ***футбольного м'яча****»* [1, с. 132]); суб'єктів спорту: *баскетболіст, гравець, спортсменка* (*«Анна-Марія берегла, проте* ***спортсменкою*** *так і не стала»* [1, с. 82]); видів спортивних змагань: *баскетбол, футбол, шахи* (*«Ми сідаємо на свої торби й дивимося* ***футбол****»* [1, с. 13]) та простору для занять спортом: *басейн, спортзал, стадіон* (*«Там, у* ***спортзалі****, її й знайшов один із учнів школи…»* [1, с. 224]).

Серед медичної лексики трапляються назви частин тіла: *верхня губа, литка, серце* (*«…тому не потрібно було її – цю* ***литку*** *– голити»* [1, с. 83]); захворювань та їх симптомів: *внутрішні органи, запалення ясен, напади нудоти* (*«****Запалення ясен****… – прошепотів я вражено»* [1, с. 79]); лікарських засобів та медичного приладдя: *анальгін, морфій, шприц* (*«…уважно підступалися до полиць зі* ***шприцами*** *та* ***скальпелями****…»* [1, с. 202]).

Технічна група представлена назвами транспорту: *автомобіль, таксі, потяг* (*«Тут недалеко, кілька зупинок* ***трамваєм****»* [1, с. 28]); елементів транспорту: *балки, кермо, лопаті* (*«Унизу проїжджав трамвай, ті самі* ***балки*** *й* ***лопаті****…»* [1, с. 28]); радіотехніки: *апаратура, радіо, радіомікрофон* (*«У цей час сусідні двері відчинаються і звідти виходить знайома нам співачка з* ***радіомікрофоном****»* [1, с. 19]) та електронної техніки: *електротехніка, колонка, комп'ютер* (*«А самі західні демократії приваблювали перш за все як потужний ринок побутової* ***електротехніки****»* [1, с. 149]).

Музична: назви видів музичного мистецтва: *джаз, шансон, блюз* (*«…бо цей новий* ***джаз*** *слухати просто неможливо»* [1, с. 7]); музичних

суб'єктів, колективів, груп: *музикант, колектив, оркестр* (*«Можна загортатися ковдрами й матрацами, можна розчинятися серед прочан і туристів, серед дітей, **музикантів** і футбольних команд»* [1, с. 292]); музичних інструментів та їх частин: *туба, скрипка, гітара* (*«…й тепер задоволено тягнув за всіма **тубу**»* [1, с. 192]); музичних творів та їх збірок: *альбом, пісня, саундтрек* (*«…учив Івана Івановича **пісень** Елтона Джона»* [1, с. 239]) і музичних одиниць: *ритм, такт, тональність* (*«Сильві вистукує пальцями по керму в **такт** – якщо це можна назвати тактом – атональному місиву»* [1, с. 8]).

Економічна група представлена такими підгрупами: бізнес-економіка: *біржа, некомерційна, перемовини* (*«Незалежно від того, за що вони боряться – за стабільність на **біржах**…»* [1, с. 75]); національна економіка: *глобалізація, економічні реформи, еміграція* («***Економічні реформи** роблять людину злою*» [1, с. 143]); суб'єкти економіки: *бізнесмен, партнер, підприємець* (*«**Партнери** завантажили до салону все необхідне знаряддя»* [1, с. 235]); промислові об'єкти: *комбінат, фабрика, цех* (*«Очевидно це був переробний **комбінат***» [1, с. 127]).

Морська – назвами суб'єктів мореплавання: *матрос, мореплавець, моряк* (*«Можна було влаштуватися **матросом** на один із суховантажів»* [1, с. 206]); морського транспорту та його сукупностей: *корабель, підводні човни, флот* (*«…нам у нашому ранньому шкільному віці натякали на присутність чогось значно глобальнішого та небезпечнішого за **кораблі** північного альянсу…»* [1, с. 131]); морських будівель та територій, дотичних до моря: *пірс, порт, рейд* (*«Заповнюючи собою порожні **пірси**»* [1, с. 199]).

У військовій групі можна виділити такі підгрупи: назви військових суб'єктів та групи об'єктів: *дивізія, жандарм, партизани* (*«…зрізаючи на поворотах і сигналячи поодиноким **жандармам**»* [1, с. 8]); зброї та її частин: *автомат, гармати, кулемети* (*«Оминати **підводні міни**, троїти прикордонних псів, замітати за собою сліди…»* [1, с. 292]); військової техніки: *бойові гелікоптери, бронемашина, танк* (*«Уздовж колони літали **бойові гелікоптери**, розганяючи припухлих від такої кількості **бронетехніки** печальних баварських ворон»* [1, с. 10]) та військових операцій: *бомбардування, мобілізувати, напад* (*«…і вони в цьому житті не пережили хіба що ядерних **бомбардувань**»* [1, с. 107]).

У залізничній групі – назви видів залізничного транспорту та його складників: *експрес, локомотив, потяг* (*«…і продавці барвистих іграшок та китайського посуду ходили б попід вікнами **транзитних потягів**»* [1, с. 164]); залізничних станцій та їх складників: *перон, станція, станційний прожектор* (*«**Залізниця** притягує нас, щоб позбавити волі й опору*» [1, с. 178]); працівників та користувачів залізниці: *залізничник, пасажири, провідниця* (*«…будеш чіплятися за нього з усіх сил, як безквиткові **пасажири** чіпляються за **контролерів***» [1, с. 148]); вагонів за типологічними ознаками та їх складників: *купейні вагони, тамбур, товарний* (*«Вони й їхали довший час у **тамбурі**»* [1, с. 184]).

У збірці є 15 тематичних груп. Найбільш поширені – суспільно-політична, залізнична та група на позначення назв осіб за виконуваною роботою. Їхнє активне використання пов'язане з уподобаннями Сергія Жадана. Він займає активну громадянську позицію, багато подорожує та спілкується з різними за національністю та професією людьми. Саме тому ці три групи перевищують своєю кількістю інші – вони мають стосунок до життя автора. Фізична та морська група мають у збірці найменшу кількість, оскільки ці теми не актуальні для письменника.

Використання термінолексики у художньому творі дозволяє автору відточити власне письмо, а читачу – замислитися над проблемами, окресленими у творі, сприйняти чи не сприйняти авторський задум.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біґ Мак. Перезавантаження: збірка / Сергій Жадан. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 304 с.
2. Должикова Т. І. Своєрідність художнього мовомислення Сергія Жадана. *Лінгвістика.* 2013. №2 (29). С. 131-136.
3. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

УДК 81'276.2: 070.421

Полякова Вікторія
Науковий керівник – доцент С. А. Мартос
Херсонський державний університет

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОГО СОЦІОЛЕКТУ РЕДАКТОРІВ

Демократизація суспільно-політичного життя, лібералізація соціально-економічних засад і моральних принципів у суспільстві, з одного боку, й розширення поля суспільного функціювання української мови, з іншого, зумовили потужні зміни на всіх структурних рівнях української мови, що, своєю чергою, спричинили оновлення стилістичних засобів і норм української літературної мови. Відбулася демократизація всього життя соціуму, а динаміка мовних норм, зміни в українському комунікативному просторі й дискурсивних стратегіях стали чи не найпомітнішим явищем сучасності.

Засоби масової інформації, безумовно, впливають на наше життя. ЗМІ за різними критеріями поділяють на певні різновиди, але хоч вони і мають відмінності, проте об'єднуються в єдину систему масової комунікації завдяки тому, що мають спільні функції.

Зазвичай лексику фахової мови поділяють на дві групи – термінологію та професійно-сленгову лексику. З-поміж ґрунтовних довідкових видань,